

ביאור הדף מסכת סנהדרין דף ל"ז

משנה. בסנהדרין הדיינים היו יושבים כחצי גורן עגולה, כדי שיהיו רואים זה את זה, ושני סופרי הדיינים עומדים לפניהם אחד מימין, ואחד משמאל, וכותבים דברי המחייבים ודברי המזכים.

ודעת ר' יהודה שהיו שלושה סופרים אחד כותב דברי המזכים ואחד כותב דברי המחייבים, והשלישי כותב גם דברי המזכים וגם דברי המחייבים.

ושלש שורות של תלמידי חכמים יושבים לפני הדיינים, והיו מסודרים לפי גדלותם וכל אחד ואחד מכיר את מקומו, ואם הוצרכו לסמוך כדיין את אחד מהם סומכים את הראשון שבשורה הראשונה, וכל השאר מתקדמים כל אחד מקום אחד, ואחד מהשורה השניה בא לסוף השורה הראשונה ואחד מהשורה השלישית בא לסוף השורה השניה, ובוררים להן עוד אחד מן הקהל ומושיבים אותו בסוף השורה השלישית, ולכן הוא לא היה יושב במקומו של ראשון, אלא יושב במקום הראוי לו בסוף השורה השלישית, כי הוא קטן יותר מכל אלו שישבו שם.

גמרא. שואלת הגמרא מה המקור למה שאמרה המשנה שהסנהדרין היו יושבים בעיגול, ואמר ר' אחא בר חנינא שהמקור לכך הוא מהפסוק בשיר השירים "שררך אגן הסהר אל יחסר המזג וגו'".

שביאור הפסוק הוא כך, "שררך" זו סנהדרין למה נקראת שררך כיון שהיא יושבת בטיבורו של עולם, שהוא בית המקדש. ונקראת "אגן" כי היא מגינה על כל העולם כולו, ו"סהר" על שם שהיא דומה לסהר, כי הסנהדרין יושבים בחצי עיגול כסהר. ומ"אל יחסר המזג" לומדים שאם הוצרך אחד מהם לצאת רואים אם נשארו שם עשרים ושלושה כנגד סנהדרין קטנה יוצא ואם לאו אינו יוצא, כי אסור שיחסר יותר משיעור מזג, שהוא שליש משיעור סנהדרין גדולה שהוא שבעים. (כי מזג הכוונה לשליש כפי שיין מזוג הוא מזוג בשני שליש מים).

ועל המשך הפסוק "בטנך ערימת חטים" אומרת הגמרא שהיינו שכמו שמערימת חטים הכל נהנים כך הכל נהנים מהטעמים של הסנהדרין בהלכה.

ומה שסיים הפסוק "סוגה בשושנים", אומרת הגמרא שבא הפסוק לומר שאפילו אם יש גדר כסוגה של שושנים ישראל לא יפרצו בהן פרצות, וכלומר שאפילו אם יש גדר כל שהוא כדי להימנע מהעבירה הם פורשים ממנה.

וכפי ששאל מין אחד את רב כהנא מדוע מותר לנדה להתייחד עם בעלה, וכי אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת, והשיב לו רב כהנא שהתורה העידה עלינו "סוגה בשושנים" שאפילו אם יש גדר מהעבירה כסוגה בשושנים ישראל לא יפרצו בהם פרצות.

וריש לקיש שלומדים זאת מפסוק אחר "כפלח הרמון רקתך" שאפילו ריקנים שבך מלאין מצות כרמון, ור' זירא למד זאת מהפסוק "וירח את ריח בגדיו", והכוונה גם לבוגדיו, וכלומר לרשעים, שאפילו הם מלאים במצוות.

ומביאה הגמרא שהיה מעשה בבריונים שהיו גרים בשכנותו של ר' זירא והוא היה מקרב אותם כדי שיחזרו בתשובה, והקפידו על כך החכמים. ולאחר שנפטר ר' זירא אמרו אותם הבריונים לעצמם, אמנם עד עכשיו ר' זירא שהיה מכונה חריכא קטין שקיה היה מבקש עלינו רחמים, אבל מעכשיו מי יבקש עלינו רחמים, ולכן הרהרו בליבם ועשו תשובה.

במשנה התבאר שלפני הסנהדרין היו יושבים שלש שורות של תלמידי חכמים. ואמר אביי שמהמשנה שאמרת שכל אחד יושב במקומו, רואים שכאשר אחד מהם עובר לשבת עם הדיינים, כולם זזים ממקומם, וכל אחד מתקדם מקום אחד, ואמר אביי שאף אם אחד מהם אומר שהוא מעדיף לשבת בראש השורה השנייה או השלישית, אך לא לשבת בסוף השורה שלמעלה ממנו, אומרים לו הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים.

משנה. כיצד מאיימים את העדים על עידי נפשות, היו מכניסים אותן ומאיימים עליהם ושואלים אותם שמא תאמרו את עדותכם מאומד או משמועה עד מפי עד ומפי אדם נאמן, שמא אין אתם יודעין שסופנו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה, הוּו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות דיני ממונות אדם שהעיד שקר נותן ממון לזה שהעיד עליו ומתכפר לו, אך כדיני נפשות אם מעיד שקר דמו ודם זרעיותיו של הנהרג תלויים בו עד סוף העולם, שכן מצינו בקין שהרג את אחיו ונאמר עליו "קול דמי אחיך צועקים", ולא נאמר דם אחיך אלא דמי אחיך, כיון שלא רק דמו תלוי בו אלא אף דם זרעיותיו. ועוד מבארת המשנה שנאמר "דמי אחיך" כיון שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים.

ולפיכך נברא אדם יחידי כדי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא, וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא, ועוד טעמים שנברא העולם יחידי מפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך, וכדי שלא יהיו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים, וכדי להגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומים זה לזה, אך מלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ולמרות זאת אין אחד מהן דומה לחבירו.

ולפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם, וכלומר שחשוב אני כעולם מלא ולכן לא אחטא כדי שלא אטרד ממנו.

והוסיפו ואמרו לעדים שמא תאמרו מה לנו ולצרה הזאת ולא נעיד כלל, הלא כבר נאמר "והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו", ושמא תאמרו מה לנו לחוב בדמו של זה והלא כבר נאמר במשלי "באבוד רשעים רנה", ואם הוא באמת חטא עליכם להעיד כדי שיאבד.

עמוד ב'

גמרא. מביאה הגמרא ברייתא שמסבירה את העדים שמא הם מעידים מאומד, שאומרים להם שמא ראיתם שרץ אחר חבירו לחורבה ורצתם אחריו ומצאתם סייף בידו ודמו מטפטף והרוג מפרפר, ואם כך ראיתם הרי זה כאילו לא ראיתם כלום.

ברייתא נוספת מביאה הגמרא שאמר רבי שמעון בן שטח, אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חבירו לחורבה, ורצתי אחריו וכשנכנסתי ראיתי סייף בידו ודמו מטפטף והרוג מפרפר, ואמרתי לו רשע מי הרגו לזה הרי רק או אני או אתה כאן, אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי שהרי אמרה תורה על פי שנים עדים יומת המת, אלא שהיודע מחשבות יפרע מאותו האיש שהרג את חבירו. ואמרו שהם לא זזו משם עד שבא נחש והכישו לרוצח ומת.

ושואלת הגמרא וכי אותו רוצח הוא ראוי למות בידי נחש, הרי היה ראוי למות בסיף שהרי אמר רב יוסף וכן תני דבי חזקיה שמיום שחרב בית המקדש אף על פי שבטלה סנהדרין ארבע מיתות לא בטלו, ומבארת הגמרא ש' מיתות בטלו אבל דין ארבע מיתות לא בטלו, ולכן מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו, ומי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו, ומי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או ליסטים באין והורגים אותו, ומי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרוני, וכלומר במחלת חנק.

ועונה הגמרא שלאותו הרוצח היה חטא נוסף שהוא היה מחוייב עליו שריפה, והדין הוא שמי שנתחייב שתי מיתות בי"ד נידון בחמורה, ולכן נחש הרגו.

במשנה התבאר שבדיני נפשות שואלים אותם שמא אתם מעידים מאומד. ואמרת הגמרא שמשמע מהמשנה שבדיני ממונות לא שואלים אותם, כי עדים כן יכולים להעיד מאומד דיני ממונות, ואמרת הגמרא שזה כדעת ר' אחא ששנינו בברייתא ר' אחא אומר גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרגו בצידו בידוע שזה הרגו, ורואים שלפי האומד מחייבים את בעל הגמל לשלם על הגמל המת.

ודוחה הגמרא ואמרת שאין מכאן ראייה שהמשנה כדעת ר' אחא, שהרי עד מפי עד וודאי שלא מקבלים את עדותו אפילו דיני ממונות, שהרי שנינו במשנה לעיל שאם העד אמר הוא אמר לי שאני חייב לו או

איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום, עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז. ורואים מכאן שהמשנה הזכירה כאן פסולים בדיני נפשות אפילו שהם פסולים גם בדיני ממונות.

במשנה התבאר שאומרים לעדים הוו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות דיני ממונות אדם שהעיד שקר נותן ממון לזה שהעיד עליו ומתכפר לו, אך בדיני נפשות אם מעיד שקר דמו ודם זרעותיו של הנהרג תלויים בו עד סוף העולם, שכן מצינו בקין שהרג את אחיו ונאמר עליו "קול דמי אחיך צועקים", ולא נאמר דם אחיך אלא דמי אחיך, כיון שלא רק דמו תלוי בו אלא אף דם זרעותיו. ועוד מבארת המשנה שנאמר "דמי אחיך" כיון שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים.

ואמר רב יהודה בריה דר' חייא שמהפסוק לומדים שעשה קין בהבל אחיו חבורות חבורות פציעות פציעות כי לא היה יודע מהיכן נשמה יוצאה עד שהגיע לצוארו. ועוד אמר ר' יהודה בריה דר' חייא שמיום שפתחה הארץ את פיה וקיבלה את דמו של הבל שוב לא פתחה שנאמר בישיעה "מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק", מכנף הארץ ולא מפי הארץ.

והקשה חזקיה אחיו שהרי בפרשת קורח נאמר "ותפתח הארץ את פיה" והשיב לו שאכן לרעה פתחה ארץ את פיה, אבל לטובה לא פתחה.

ועוד אמר ר' יהודה בריה דרבי חייא שגלות מכפרת מהעוון מחצה, כי בתחילה נאמר על קין "והייתי נע ונד" ולבסוף נאמר "וישב בארץ נוד", ולא נאמר עליו נע.

ואמר רב יהודה שגלות מכפרת שלשה דברים חרב רעב ודבר, שנאמר בירמיהו "היושב בעיר הזאת ימות בחרב ברעב ובדבר והיוצא ונפל אל הכשדים הצרים עליכם יחיה והיתה לו נפשו לשלל".

ור' יוחנן אמר שגלות מכפרת על כל העון, שנאמר בירמיה על יכניה מלך יהודה "כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו כי לא יצלח מזרעו איש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה" וכלומר שלא יצלח בדבר, ואחר שגלה נאמר עליו בדברי הימים שנולד לו בן אפילו שלא כדרך הטבע, שנאמר "ובני יכניה אסיר שלתיאל בנו" ואסיר הכוונה שעיברתו אמו בבית האסורים ושלתיאל ששתלו אל שלא כדרך הנשתלים, כיון שאין האשה מתעברת מעומד והיא נתעברה מעומד, כי לא היה בבית האסורים מקום לשכב.

ביאור נוסף מביאה הגמרא שהיה נקרא שלתיאל כי הקל-נשאל על אלתו, וזרובבל שנזרע בבבל ושמו של אותו הבן היה נחמיה בן חכליה.